

Metodika
Blok 1
Evropa po válce

LEKCE

3

Stát a národy v Československu

CÍLOVÁ SKUPINA
—
ZŠ / 14–15 let

ČASOVÁ DOTACE
—
45 minut

MEZIPŘEDMĚTOVÉ
VZTAHY
—
Občanská výchova

KLÍČOVÁ SLOVA
—
první republika /
nacionalismus /
národnostní
menšiny / ústava

Anotace lekce

Lekce se zaměřuje na národnostní otázku meziválečného Československa. Na příkladech ilustrujících perspektivu jednotlivých národů (Čechů, Slováků, Němců, Romů) zkoumají žáci jejich vztah ke státu.

Badatelská otázka

Kdo se cítil Čechoslovákem?

Vzdělávací cíle

Obsah

- Žáci se seznamují s preambulí Ústavy ČSR a zkoumají rozdíl mezi ústavní teorií a sociální praxí první Československé republiky (1918–1938).

Historické myšlení:

Dobové perspektivy

- Žáci odlišují postoje příslušníků jednotlivých národů ČSR vůči státu.

Badatelské dovednosti

- Popisujeme zdroje.
- Porovnáváme a třídíme zdroje.

Vazba lekce na RVP ZV (2021)

D-9-7-05 / zhodnotí postavení Československa v evropských souvislostech a jeho vnitřní sociální, politické, hospodářské a kulturní prostředí

Zdroje

Evokační fotografie

Portrét T. G. Masaryka na současné bankovce

název

komentář

Portrét T. G. Masaryka na současné bankovce ilustruje historický význam T. G. M. pro naši současnou společnost. Spojení politické osobnosti s vysokou hodnotou bankovky ukazuje, že současné instituce českého státu si váží odkazu T. G. M. Zmínka o historickém významu Masaryka je i na webových stránkách ČNB.

Zdroj 1

Dobová mapa národností v ČSR (1930), IN: Vojenský zeměpisný ústav v Praze, 1931

název

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:RČs._Poměry_národnostní.jpg

link

komentář

Dobová mapa ilustruje koncept „čechoslovákismu“, ovšem nepřináší zásadní informaci o pocitech Čechů a Slováků. Žáci by mohli zarazit, že na mapě nejsou Češi a Slováci, ale „Čechoslováci“. Pokud si toho žáci nevšimnou, je třeba tuto skutečnost při reflexi úkolu zmínit. V kombinaci se zdrojem 2 ilustruje mapa ambivalentní postavení Slováků v první republice. V mapě je zachycena národnost „charvátská“ či rumunská, ale chybí tam národnost romská. Romové nebyli při sčítání lidu bráni v potaz, figurovali pouze v dobových policejních záznamech.

Zdroj 2

Dobová německá pohlednice (1919)

název

<https://sever.rozhlas.cz/osudy-ceskych-nemcu-keri-nesouhlasili-s-pripojenim-sudet-k-risi-7704342>

link

komentář

Pohlednice ilustruje postoj „sudetských“ Němců (tento výraz se začal používat až během první republiky) vůči nově vznikajícímu čs. státu, tedy především skutečnost, že čeští a moravští Němci odmítli v duchu práva na sebeurčení ČSR, ale vyhlásili své vlastní provincie, které se chtěly připojit k Rakousku, resp. k Německu. Státy vítězné Dohody nicméně tento akt odmítly, protože nechtěly posílit Německo. V očích Němců tím jen potvrdily účelovost práva na sebeurčení. Čs. vláda tyto oblasti vojensky obsadila během listopadu 1918 až ledna 1919. Při demonstracích proti jejich obsazení zahynulo několik desítek občanů, vesměs německé národnosti. Negativní postoj českých Němců se podařilo překonat až v roce 1925, kdy část německé politické reprezentace zvolila tzv. aktivistickou politiku. Od poloviny 30. let 20. století byla nicméně aktivistická politika na ústupu.

Zdroj 3

Pamětník o situaci českých Němců ve 20. letech 20. století (1996), in: Fritz Beer: *A tys na Němce střílel, dědo?*, Praha–Litomyšl, 2008, s. 156.

název

komentář

Fritz Beer, z jehož paměti ukázka pochází, patřil k pražské středostavovské německé společnosti, od které se nicméně emancipoval (stal se komunistou). Vybraná pasáž jeho paměti ilustruje odcizení, které vzniklo mezi českou a německou společností v českých zemích v důsledku rozvoje nacionalismu. Tendence k uzavírání společnosti se objevily už v 19. století, zdroj tak odkazuje na starší kořeny česko-německého antagonismu.

Zdroj 4

Slovenský politik Andrej Hlinka (1921), IN: Hlinka, A., „Kristus musel trpieť a tak vojsť do slávy svojej“, *Slovenská Pravda*, 27. 3. 1921, roč. 2, č. 13, s. 2., citováno dle: Peter Švorc a kol., *Veľká doba a jej dôsledky. Prešov v 20. rokoch 20. storočia*, Prešov, 2012, s. 179.

název

komentář

Andrej Hlinka patřil k předním představitelům slovenského národního hnutí už před 1. světovou válkou. Odmítal čechoslovakistické tendence a zdůrazňoval svébytnost Slováků. Vznik ČSR nicméně přivítal jako ochranu před maďarizací Slovenska. Zatímco ve zdroji 1 jsou Slováci líčeni jako součást „československého“ národa, v tomto zdroji vyjadřuje vrcholný slovenský politik obavy z české dominance.

Zdroj 5

Obálka populární historické knížky (1924), IN: Antonín Horák, *Národní dějiny pro lid československý*, Praha, 1924

název

komentář

Také zdroj 5 ilustruje „čechoslovakistickou“ perspektivu, konkrétně etnické pojetí čechoslovakismu. Českou stranu zastupuje muž v husitském kroji, slovenskou muž v národním kroji, ostatní národy žijící v ČSR chybí. Zemské znaky pod těmito postavami implikují vlastnictví zemí Čechy a Slováky, meč můžeme vyložit jako symbol síly a moci, který oba národy a jejich stát spojuje. Tento zdroj ilustruje marginalizaci „nečeskoslovenských“ národů, a ukazuje tak kontrast společenské reality „československého národa“ vůči neurčitým ústavním zásadám (preambule ústavy v informačním prvku v PL).

Zdroj 6

Žádost romského starosty ke školskému odboru v Užhorodu (1926), Národní archiv, f. Ministerstvo školství a národní osvěty, k. 1480

název

komentář

Pro interpretaci pramene je třeba zohlednit proměnu politické situace na Podkarpatské Rusi v roce 1918 – žáci najdou tuto informaci v úvodu ke zdroji. Žádost romského starosty ilustruje pragmatický přístup ke „státnímu“ jazyku, kterým v ČSR už není maďarština (jako tomu bylo v Uhrách), ale „jazyk československý“, fakticky čeština. Při hodnocení tohoto zdroje je třeba zmínit, že Romové představovali marginalizovanou skupinu a znalost „státního“ jazyka měla zlepšit jejich vyhlídky do budoucna. Jejich komunikační řeči byly ovšem dialekty romštiny.

Návrh postupu

 Fáze

 Popis

 Učitel

 Žák

 Komentáře

Fáze 1 10 minut

**úvod: evokace
a kontextualizace**

- Vede úvodní brainstorming nad portrétem T. G. Masaryka na bankovce (Kdo to byl? Proč je na současné bankovce? atd.)
- Podá stručný výklad o vzniku státu, zdůrazní jeho mnohonárodnostní charakter, v závislosti na úrovni třídy využije v PL část „Co se může hodit“, uvede badatelskou otázku.

- Reflektuje úvodní evokační obrázek (současnou bankovku s portrétem T. G. Masaryka).
- Může si v PL přečíst úvod do problému („Co se může hodit“).

- Zdůraznit, že ČSR vzniká jako stát demokratický a zůstane jím až do r. 1938, národnostní problémy je třeba vnímat v kontextu doby, nikoli dnešní optikou.

Fáze 2 25 minut

práce se zdroji 1–6

- Podporuje žáky při analýze zdrojů: sleduje práci žáků, pomáhá s vysvětlením obtížných pojmů, na vyžádání kontextualizuje jednotlivé zdroje.

- Pracuje se zdroji v PL a výsledky analýzy zanáší do tabulky na konci PL.

- Žáci mohou pracovat ve dvojicích nebo i ve větších skupinách.
- K větší strukturaci práce přispívá, když učitel průběžně reflektuje výstupy jednotlivých zdrojů.

Fáze 3 5 minut

závěrečné hodnocení

- Vyzve žáky, aby shrnuli výsledky svého bádání.

- Shrnuje výsledky svého bádání do závěrečné věty.

Fáze 4 5 minut

reflexe hodiny

- Komentuje výstupy žáků, koriguje případné nepřesnosti.

- Nejméně jeden žák prezentuje výsledky svého bádání.

Kritéria hodnocení

Základní úroveň

Charakteristika odpovědi na badatelskou otázku

Žák identifikuje správně aktéry alespoň ve čtyřech zdrojích a formuluje, zda se podle něj cítili být Čechoslováky. Shrne výsledky svého bádání do jedné věty. Neformuluje žádné pochybnosti o jejich identitě.

Příklady odpovědí

Ve zdroji 1 je řada národů, Čechoslováci se asi cítili být Čechoslováky, u Němců a Maďarů nevím, ze zdroje to není poznat.

Ve zdroji 2 jsou Němci, ti se jako Čechoslováci asi necítili, jinak by nevydávali takovou pohlednici.

Ve zdroji 4 jsou Slováci, kteří se jako Čechoslováci necítí, protože se cítí ohroženi Čechy.

Zdroj 6 je o Romech a ti se nejspíš jako Čechoslováci cítí, protože se chtěli učit československy.

Jako Čechoslováci se nejspíš cítili Češi a Slováci, Slováci asi ale méně.

Střední úroveň

Charakteristika odpovědi na badatelskou otázku

Žák identifikuje správně všechny aktéry v jednotlivých zdrojích a formuluje, zda se podle něj cítili Čechoslováky. Všimne si rozporů některých zdrojů (zdroj 1, 6). Shrne výsledky svého bádání do jedné věty. Vyjádří určitou míru nejistoty ohledně jednoznačnosti vztahu ke státu.

Příklady odpovědí

Ze zdroje 1 není poznat, jak se kdo cítil, nicméně Češi a Slováci jsou tam označeni jako „Čechoslováci“.

Zdroj 2 ilustruje německou perspektivu, nezdá se, že by se Němci v ČSR cítili jako Čechoslováci.

Zdroj 3 také ilustruje německou perspektivu, mluví spíše o vztahu k Čechům než ke státu, ale plyne mi z toho, že se jako Čechoslováci necítili.

Zdroj 4 mluví o Slovácích a jejich obavách z Čechů.

Zdroj 5 ale ukazuje, že vztah Čechů a Slováků byl rovnocenný (nicméně tam chybí jiné národy).

Zdroj 6 mluví o Romech a ukazuje, že chtěli být Čechoslováky.

Jako Čechoslováci se asi cítili nejvíce Češi, u ostatních národů si nemůžeme být zcela jisti.

Pokročilá úroveň

Charakteristika odpovědi na badatelskou otázku

Žák identifikuje správně všechny aktéry v jednotlivých zdrojích a formuluje, zda se podle něj cítili Čechoslováky. Shrne výsledky svého bádání do jedné věty. V závěrečné odpovědi zdůrazní ambivalenci kategorických soudů o identitě historických aktérů.

Příklady odpovědí

Ze zdroje 1 není poznat, jak se kdo cítil, nicméně Češi a Slováci jsou tam označeni jako „Čechoslováci“.

Zdroj 2 ilustruje německou perspektivu, nezdá se, že by se Němci v ČSR cítili jako Čechoslováci.

Zdroj 3 také ilustruje německou perspektivu, mluví spíše o vztahu k Čechům než ke státu, ale plyne mi z toho, že se jako Čechoslováci necítili.

Zdroj 4 mluví o Slovácích a jejich obavách z Čechů.

Zdroj 5 ale ukazuje, že vztah Čechů a Slováků byl rovnocenný (nicméně tam chybí jiné národy).

Zdroj 6 mluví o Romech a ukazuje, že chtěli být Čechoslováky.

Nevíme přesně kdo se cítil jako Čechoslovák. Nejspíše asi Češi (dnes si prvního prezidenta ČSR dáváme na bankovku), méně asi Slováci, kteří sice byli bráni jako rovní Čechům, ale zároveň se jich trochu báli. Němci se jako Čechoslováci necítili. A zdá se, že Romové ČSR oceňovali.

Doporučená literatura

KÁRNÍK, Z.
České země v éře první republiky. Díl první. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918–1929).
Praha, 2000.

PETRÁŠ, R.
Menšiny v meziválečném Československu: právní postavení národnostních menšin v první Československé republice a jejich mezinárodněprávní ochrana.
Praha, 2009.

Metodika Blok 1 / Evropa po válce Lekce 3

Stát a národy v Československu

Autor lekce (metodický a pracovní list):
Jaroslav Pinkas

Grafická úprava:
Hedvika Vilinger Člupná

Autor komiksu:
Václav Hromada

Dílo podléhá licenci [Creative Commons CC BY-SA 4.0](#)
Uveďte původ—Zachovejte licenci 4.0 Mezinárodní.

Všechny metodiky a pracovní listy jsou
v elektronické podobě ke stažení na webových
stránkách dejepisplus.npi.cz.

Rok vydání 2022
Národní pedagogický institut České republiky
www.npi.cz

npi | Národní pedagogický institut
České republiky